

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
toimitteita

6

Helsinki 1983



ISBN 951-95402-6-1

Helsingin Paino Oy

Toivo Valtavuo

Puhe Viipurin kaupungin hoitokunnan lopettajaiskokouksessa 30.12.1948 Helsingissä*

Viipurin kaupunginvaltuusto, joka sai alkuperäisen kokoonpanonsa joulukuun kunnallisvaaleissa 1936, on tänään pitänyt viimeisen – tosin epävirallisen – istuntonsa viimeisen puheenjohtajansa johdolla. Melkein tasan yhdeksän vuotta sitten, marraskuun 30. päivän illalla 1939 tämä valtuusto istui viimeisen kerran Viipurin kaupungintalon kauniissa salissa. Esittelylista käytiin läpi tavalliseen tapaan, kokous päättyi tavalliseen tapaan. Mutta tunnelma ei ollut tavallinen. Jo päivällä olivat vihollisen lentokoneet pudottaneet pommeja tuhoisin seurauksin, koulut olivat sulkeneet ovensa, asukkaat olivat suurin joukoin alkaneet poistua kaupungista. Sota oli alkanut, sota, jonka seuraukset tiesivät suurinta muutosta mikä milloinkaan oli tapahtunut Viipurin monivaiheisen historian aikana.

Viipurin kaupunki oli syntymästään saakka seisonut erilaisten intressien ristiaallokossa. Ruotsalaiset tahtoivat valtapiiriänsä itään päin, venäläiset koettivat taas estää sitä, saksalaiset yrittivät saada kaupan haltuunsa. Nämä erilaiset pyrkimykset iskivät voimakkaasti toisiaan vastaan ja löivät leimansa Viipurin elämään. Sota, hävitys ja tulen loimu kulkivat kerran toisensa jälkeen Viipurin yli. Mutta myös mahtavain linnanherrain komeaa hovi-elämää kaupunki sai nähdä, ja tärkeitä diplomaattisia neuvotteluja pidettiin siellä.

Viipurin kotimainen suomalainen väestö, joka aina on ollut lukumäärältään ylivoimaisesti suurin, on enimmäkseen ajat saanut tyytyä suhteellisesti vaatimattomaan asemaan. Käskyläisiä, työjuhtia saivat karjalaiset olla omassa kaupungissaan. Vielä sata vuotta sitten suomalaisilla oli verrattain vähän sanomista kaupungin asiain hoidossa. Virka-, kauppa- ja opilliseen säätyyn heitä kuului hyvin niukasti, enimmäkseen he olivat vähävaraisia käsityöläisiä ja palkkatyöläisiä.

* Lehtori Toivo Valtavuo oli Viipurin kaupungin valtuuston viimeinen rauhanaikainen puheenjohtaja 1937–1941.

Viime vuosisadan loppupuolella tapahtui Viipurissa, kuten koko maassa, suomalaiskansallinen herätys. Suomalaisia kouluja alkoi syntyä ja suomalaisuus alkoi tunkeutua esille joka alalla, mitä seurasi kaupungin yhä nopeampi vaurastuminen. Valtakunnan itsenäistymiseen liittyvät sotatapahtumat aiheuttivat kyllä hävitystä ja muutenkin surullisia seurauksia, mutta kaupunki elpyi kuitenkin verrattain pian.

Kaksi tapahtumaa sattui samaan aikaan, jotka lopullisesti mursivat kehitystä ehkäisevät padot: kunnallisen äänioikeuden uudistus ja esikaupunki-liitokset, joiden kautta kaupunki vapautui entisten rajojensa puristuksesta. Väkiluku liitosten johdosta nousi kymmenessä vuodessa 1923–33 yli kolminkertaiseksi. Lisäksi on mainittava kaupunginhallituksen ja kaupunginjohtajien asettaminen, mikä merkitsi tehokasta rationalisointia hallintokoneiston toiminnassa.

Näistä tapahtumista alkoikin se ennenkuulumattoman ripeä nousu, joka oli ominaista itsenäisyydenajan ja varsinkin sen jälkipuolen Viipurille. Tätä nousua luomassa olimme me, Viipurin kunnallismiesten ja -naisten viimeinen polvi, saaneet olla mukana. Parhaana todistuksena kunnallisesta kehityksestä olivat ne monet yleiset rakennukset, joita nousi näin jälkiajan näkökulmasta katsottuna kuin ”sieniä sateen jälkeen”. Useimmat niistä kuuluivat, mikä on merkille pantavaa, yhteiskunnallisen huollon alaan: Maaskolan kunnalliskoti, Tiiliruukin lastentarha ja -seimi, Ronkaan poikakoti sekä valtava sairaalakompleksi. Opetus- ja sivistyslaitoksista voidaan mainita Juteinin kansakoulu, monumentaalinen kauppaoppilaitos, ammatikoulu, kirjastotalo (Maria Lallukan testamenttivaroilla) ja taidemuseo, urheilun alalta Keskusurheilukenttä, ym. Kaikkien näiden rakentaminen mahtui noin vuosikymmenen puitteisiin. Se oli saavutus, josta Viipuri voi ylpeillä. Samaa aikaan kunnallistettiin kaasulaitos, sähkölaitos ja raitiotiet, satamalaiturit pitenivät keskeytymättä vuodesta vuoteen ja niiden nostokurjet ja muut laitteet lisääntyivät lisääntymistään.

Sanoin: me kunnallismiehet saimme olla tässä kehityksessä mukana. On kuitenkin heti lisättävä, että meidän ns. kunnallismiesten mukana oikeastaan kaikki kaupunkilaiset olivat kunnallismiehiä ja -naisia. Kaupungin väestöhän asettaa eräät henkilöt luottamustehtäviin, ja luottamushenkilöt taas valitsevat kaupungin virkakunnan. Sitä paitsi koko väestössä vallitseva toiminnanhalu ja vireys ovat menestyksellisen kunnallistoiminnan edellytys. Tällaista toiminnanhalua, vireyttä ja edistymisentahtoa oli Viipurin elämässä. Meillä oli virkeitä taidelaitoksia, joita kaupunki taloudellisesti tuki: kaupunginteatteri, musiikkiopisto ja orkesteri, kirkkomusiikkiopisto, monet laulukoorot, kaupunginmuseo, -kirjasto, liikemiehillä tunnettu Pamausseura ja tieteellistä puolta edustivat lääkäriseurat, lakimiesyhdistys, Torkkelin kilta ym. Sotilailla oli joukko-osastonsa ja omat järjestönsä.

Sanomalehdet toimivat kansalaisryhmien ja puolueiden tulkkeina. Oppilaitoksia eri tarkoituksia varten oli runsaasti. Tässä talous- ja kulttuuritoiminnassa oli Viipurin nopean nousun salaisuus, siinä sen oikea pohja. Tässä toiminnassa olivat mukana viipurilaisten sukujen ja perheiden jäsenet ja jälkeläiset, mutta uutta virkistävää verta on saatu Karjalasta ja Savosta, kauempaa Suomesta, mutta myös Karjalan kannakselta. Viipuri oli aikaisemmin maan kosmopoliittisin kaupunki ja itsenäisyyden aikana maan sekäväestöisin, sillä siinä asui vähemmän ”paljasjalkaisia” viipurilaisia.

Tämä sekäväestö oli muovautunut kuitenkin yhtenäiseksi, homogeeniseksi. Kaikki olivat osaltaan kaupunkia rakentamassa, vieläpä lastenkin suusta kajahti sävel ”Me rakennamme kaupungin” (Hindemith).

Tässä on esitetty enimmäkseen tilastoa, ehkä vähän ihannoiden, mutta se todistaa kuitenkin, kuinka suunnattoman paljon me olemme menettäneet sodan seurauksena, joka alkoi Antinpäivänä 1939. Mitä menetys merkitsee Suomelle, se vaatisi laajat tutkimukset.

Jokin sana vielä siitä yhdeksän vuoden ajanjaksosta, joka alkoi sodan puhjettua syksyllä 1939. Voimme sanoa, että Viipuri taisteli Talvisodassa kiinteässä yhteydessä armeijan kanssa, mutta vähitellen molempien voimat uupuivat, ja viipurilaisten oli jätettävä kotiseutu. Kaupunginvaltuuston viimeinen kokous pidettiin helmikuun 29. päivänä 1940 Helsingin valtuuston istuntosalissa niin kuin tämänpäiväisenkin. Sen jälkeen selvitettiin asioita evakkotiellä Harvialassa lähellä Hämeenlinnaa ja myöhemmin täällä Helsingissä ensiksi Etelä-Espladin varrella, sitten Katajanokalla. Kaipuu kotiin oli voimakas, ja syksyllä 1941 saimmekin Viipurin takaisin, johon voitiin entisiä asukkaita ottaa vastaan vain vähitellen. Siellä Viipurissa koettiin sisukkaasti, melkein pä tyhjin käsin, puhdistaa ja rakentaa uudelleen kaupunkia. Sen hallinto oli muodollisesti sotilashallintoa, mutta asiallisesti kunnallista itsehallintoa. Näin jatkui kesäkuuhun 1944, jolloin Viipuri menetettiin uudelleen. Seurasi rauha, jonka painon me täällä katkerasti tunnemme.

Jatkosodan päättymisen jälkeen on Viipurin kunnallisten elinten toiminta ollut yksitoikkoista ja vaivalloista asioiden selvittelyä aluksi Uudessakaupungissa, sitten Helsingissä. Kuulimme täällä selostuksen viime vuosien toiminnasta, tunnemme ne miehet ja naiset, jotka ovat kaupunkimme loppuselvittelyn hoitaneet ja meillä on täysi syy uskoa, että he ovat tehneet parhaansa viipurilaisten hyväksi.

Osuudestani Viipurin kunnalliselämään rohkenen sanoa, että se on ollut mieluista työtä kaupungin hyväksi. Vaikka tehtäväni on ollut varsin muodollinen ja varsinainen työni on ollut toisaalla, tunnen siltäkin, kuin kunnallinen työ olisi ollut viehättävämpää, sillä siinä joutui katsomaan elämää paljon laajemmasta näkökulmasta. Siinä näki, miten erilaiset intressit ja

katsantokannat muovautuivat ja sulautuivat hedelmälliseksi yhteistyöksi kotikaupungin hyväksi, henkilökohtaisessa kosketuksessa ja siinä syntyneessä keskinäisessä luottamuksessa.

Tänään siis kaupungin hoitokunnan toiminta loppuu, ja on jäljellä vain suuren asiakirja-aineiston siirtäminen arkiston holveihin. Voidaan kysyä, onko Viipuri meille kuollut. Omasta puolestani tahtoisin vastata: Ei, Viipuri elää ajatuksissamme ja muistoissamme, elää meidän tulevaisuuden-toiveissamme.

Tulee mieleeni eräs pakkasilta Viipurissa Talvisodan aikana. Kuljin kotoani keskikaupungille päin. Oli jo myöhäistä, ihmisiä ei näkynyt, ei mitään ääntä kuulunut. Katuvalot olivat sammuksissa ja ikkunat pimeät, mutta kuu paistoi kirkkaasti. Sen valossa koulutalo Pantsarlahden kalliolla hohti kuin valkoinen marmoritemppeli, hohtavana, mutta yksinäisenä, hyljättynä. Viereiset rakennukset korostivat tunnelmaa. Näky oli kuvaamattoman kaunis, enkä voi enkä tahdokaan sitä milloinkaan unohtaa. Sellaisena mykkänä, hiljaisena ja yksinäisenä, mutta rakkautta ja kiintymystä vaativana palaa Viipuri yhä uudelleen mieleeni. Tuolloin näky oli todellisuutta, mutta nyt se tuntuu unelta. Muuttuuko rakas vanha kaupunkimme ja elämäntyömme näyttämö vain unelmaksi? Näin ei saisi tapahtua. Muistomme ja unelmamme on muutettava uudeksi käyttövoimaksi, suunnattava uudeksi toiminnaksi sillä työsaralla, johon itsekukin on joutunut. Pankaamme omaan työhöme sitä rohkeutta, tulevaisuudenuskoa ja yksimielisyyttä isänmaamme asioissa, mitä olemme Viipurissa opetelleet. Näin muunnamme unelmamme todellisuudeksi, näin palvelemme runneltua kotomaatamme. Näin palaa liekki sydämissämme, näin Viipuri elää.

(Eero Viitasen kokoelmaan sisältyvän Valtavuon käsikirjoituksen on uusinnut prof. Viljo Nissilä.)